

Pospíšil, Ivo

Kdo je a kdo není komparatista, co je komparatistika a čím už nezvládá být

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 1, pp. [19]-28

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134451>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVO POSPÍŠIL

KDO JE A KDO NENÍ KOMPARATISTA, CO JE KOMPARATISTIKA A ČÍM UŽ NEZVLÁDÁ BÝT

Abstrakt

Autor přítomné studie se zamýšlí nad současným stavem literární komparistiky a jejími perspektivami. Opakuje její základní cíle, na něž se v proudu nových metod a přístupů poněkud zapomnělo: na základě konfrontace a srovnávání hlouběji poznat literární artefakt a literární proces. Zde se nabízejí dvě cesty: rozšiřování půdorysu komparistiky využitím nových přístupů, nebo její transcendence k jiným disciplínám, jako jsou areálová studia, kulturologie, gender studies, literární feminismus, imagologie nebo kulturní antropologie. Tertium datur: vyjít z klasického konceptu literární komparistiky jako srovnávání textů a internacionalizovat literární proces zdůrazněním nadnárodních souvislostí národních literatur, což je zvláště užitečné v literární historii. Budoucnost literární komparistiky by mohla spočívat v zachování její metodologické heterogenity, plurality přístupů a dostatečně širokého rámce, který by neomezoval, ale současně zachoval své hranice.

Abstract

WHO IS AND WHO IS NOT A COMPARATIST, WHAT ARE COMPARATIVE LITERARY STUDIES AND WHAT IT DOES NOT COPE WITH

The author of the present study reflects upon the contemporary state of comparative literary studies and its perspectives. She repeats its elementary aims which were – in the stream on new methods and approaches – rather forgotten: on the basis of confrontation and comparison to deeper study a literary artefact and literary process. There are basically two ways: the widening of the platform of comparative literary studies by the application of new approaches and its transcendence towards other disciplines, such as area and cultural studies, literary feminism, imagology or cultural anthropology. Tertium datur: on the basis of classical concept of literary comparative studies as a textual comparison to internationalize the literary process through the accentuation of supranational contexts of national literatures which is extremely useful in literary history. The future of comparative literary studies might consist in the preservation of its methodological heterogeneity, plurality of approaches and a sufficiently wide framework which does not limit, but at the same time keeps its boundaries.

Klíčová slova

podstata literární komparistiky ■ nové metody a přístupy ■ areálová studia ■ kulturologie ■ imagologie ■ feminismus ■ gender studies ■ heterogenita ■ pluralita ■ rozšiřování půdorysu literární komparistiky ■ textová komparatistika ■ nadnárodní a národní ■ transcendence ■ zachování hranic disciplíny

Key words

the substance of comparative literary studies ■ new methods and approaches ■ area studies ■ cultural studies ■ imagology ■ feminism ■ gender studies ■ heterogeneity ■ plurality ■ widening of the platform of comparative literary studies ■ textual comparative literary studies ■ the supranational and the national ■ transcendence ■ preservation of the boundaries of a discipline

Řada věcí v našem světě se nachází na křižovatce vývoje, v krizovém stavu nebo nejistém postavení: kdysi jsme tak označili – kromě toho, že je to české rodinné stříbro – také slavistiku. K těmto okruhům lidské činnosti patří umění i vědy a jejich disciplíny, mezi nimi také literárněvědná metoda a současně i svébytná disciplína zvaná literární komparatistika a v jiných jazycích různě a ne vždy slovníkově identicky (*littérature comparée* = srovnaná literatura, česky srovnávací literatura, něm. taktéž *vergleichende Literaturwissenschaft*, angl. *comparative literature* znamená jak srovnaná, srovnávací, tak i srovnávající literatura).

Nejtěžší je vždy odpovídat na základní otázky, i když se kolem nich vznášejí plazma dějin, teorie a různých souvislostí oboru či disciplíny. Literární komparatistika je objektivně literárněvědná disciplína, která se zabývá srovnáváním různých literárních jevů. Jejím smyslem jako jakéhokoli srovnání či srovnávání je lepší, hlubší poznání obvykle jednoho předmětu nebo jevu či kategorie na pozadí jevu druhého nebo jevů druhých. To předpokládá umět číst ve víc než jednom národním jazyku, nejlépe v několika, které by vytvářely společné areálové kulturní entity, nebo naopak entity vzdálené, mezi nimiž – alespoň pro vzdálenější minulost – nelze najít hodnověrně genetické nebo kontaktní vztahy. První garancí je tedy znalost více jazyků a literatur a nikoli povrchní, nýbrž hluboká; ten, kdo chce být komparatistou, nemůže tuto podmínku, bez níž ne (*conditio sine qua non*), obejít. Slavní komparatisté to vyjadřovali nejednou a budoucnost komparatistiky viděli z tohoto hlediska dost černě, tedy pokud jde právě o širokou filologickou znalost. Z této první podmínky přirozeně vyplývají i koncepce studia literární komparatistiky jako studijního oboru.

Komparatistika není vlastní jen literární vědě: máme komparatistiku biologickou, právní nebo politologickou, ale ty se nerozvinuly od metody nebo sféry bádání v samostatnou, autonomní subdisciplínu nebo disciplínu se specifickou metodologií a terminologií. Vycházím z toho, že literární vědu v německém provedení, která byla takto přijata zejména na evropském kontinentě, tedy i u nás, dotváří literární komparatistika a eventuálně genologie v pěti literárněvědných disciplín, jejichž jádrem je triangl literární kritika – literární historie – literární teorie.¹

¹ O literární komparatistice a jejích koncepcích a budoucnosti jsme napsali řadu

Dosavadní dějiny literární komparatistiky ukazují, že expanduje, rozšiřuje se, obrazně řečeno, nafukuje se, obohacuje se vertikálně i horizontálně. Jednak doplňuje svůj metodologický inventář, nástroje, metody a ovšem tomu odpovídající terminologii, jednak rozšiřuje své tematické vrstvy až po generální komparatistiku, která se zabývá srovnáváním více druhů umění – viz mezinárodní organizaci *Ars comparationis*. Je to menší problém, než např. usilovat o generální genologii, jak to kdysi koncipoval polský literární teoretik Edward Balcerzan. V obou případech narážejí jak komparatistika, tak genologie na heterogenitu materiálu, a tudíž i na různou metodologii a také – koneckonců – na nechuť podrobovat vlastní umění nějakým obecnějším kritériím a charakteristikám.

Sama literární komparatistika prošla řadou krizí, které sami komparatisté deklarovali, a řadou vývojových fází. Na počátku byla fáze pozitivistická, tematologická (*Stoffgeschichte*), později pod tlakem imanentních metod to byly postupy morfologické, eidologické a strukturální; vedle sebe existuje jako postup genetický, kontaktologický, tak typologický. Jestliže tuto fázi nazveme klasickou, později se projevují jiná pojetí, např. kulturologická komparatistika, praktická komparatistika, která absorbuje nové jevy a metody, např. postkoloniální literatury, gender studies, kognitivismus, epistemologie literatury, imagologie a jiné módní směry, jejichž hodnocení je ještě předčasné a které často v jiných boomech obsahují staré postupy, jen je více zdůrazňuje se silnou intencí ve významovém

studii, zejména ve spojitosti s teorií literárních dějin, s literární genologií a areálovými studii – když pomineme brožuru *Srovnávací literatura* (Brno: CERM – Akademické nakladatelství, 2000) – zde mimo jiné uvádíme: *Literární komparatistika, areálová/kulturní studia, teorie literárních dějin a problém hodnoty v současné literárněvědné praxi*. Opera Slavica 2009, č. 1, s. 20–33; *Teorie literárních dějin, literární komparatistika a identita národních literatur (problém východoslovanského areálu)*. In: *Ukrajinstika: minulost, přítomnost, budoucnost*. Sborník vědeckých prací. Eds. Halyna Myronova – Oxana Gazdošová – Petr Kalina – Olga Lytvynuk – Jitka Micháliková – Libor Pavlíček. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2009, s. 463–474. *Literární komparatistika, středoevropský kulturní prostor a teorie literárních dějin*. Slavica Litteraria 2009, č. 1, s. 117–126; *Literární komparatistika: lákavá inovace, kvalitní tradice*. *Comparative Literary Studies: Alluring Innovation, High-Quality Tradition*. Stil 8, 2009, s. 189–208; *Literární komparatistika: edice – kulturně politická reorientace – akutní areálová témata (filologická paleoslavistika, ukrajinská komparatistika, japonská areálová rusistika)*. In: *Od teorie jazyka k praxi komunikace IV*. Sborník prací členů Katedry českého jazyka a literatury. Eds. Daniel Bína – Miloš Zelenka. České Budějovice: Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, 2010, s. 55–71; *The Permanent Crisis, Or Can, Could or Should Comparative Literary Studies Survive? Between History, Theory and Area Studies*. *World Literature Studies*, vol. 1(18), 2009, s. 50–61.

posunu. Nyní se literární komparatistika blíží poloze, jakou bychom mohli nazvat sebelikvidační. Je způsobena vnitřním pnutím: na jedné straně rozšiřováním tematického záběru, na straně druhé vrstvením různorodých metodologií a hlavně spojováním s jinými oblastmi a metodami, v nichž se původní komparativní koncepce rozpouští a literární komparatistika ztrácí svou integritu. Proto jako živá voda přicházejí některé spíše tradicionalistické komparativní práce, i když neopakují jen staré souvislosti.² Aplikují srovnávací metodu v interliterární komunikaci, jde tedy o zásadní přínos literární komparatistiky literárněvědné praxi, na niž se často zapomíná. To, co je největším nebezpečím pro literární komparatistiku, je především přemíra teoretizování, slabší znalost konkrétního materiálu a především malá schopnost vědět, jak se srovnávací metody využívají.

Kdybych chtěl parafrázovat otázku ze známé ankety českého novináře Ferdinanda Peroutky z první Československé republiky Proč jsem komparatistou?, odpověděl bych: protože se slušně vyznám v několika literárních jazycích, jsem schopen literární jevy srovnávat nikoli samoučelně, ale pro větší a hlubší poznání určitých specifických fenoménů tak, aby srovnávací pohled pronikal vše, aby byl všude přítomen, a relativizoval tak naše poznání. Je to poněkud přízemní, ale přesto hlavní úkol literární komparatistiky, neboť se neodtahuje od konkrétního literárního materiálu a neulpívá na teoretických spekulacích, často zcela oddělených od literárního materiálu, jednak se tímto kontaktem s konkrétním materiálem obrozuje i metodologicky, tedy i teoreticky, a současně osvěžuje pohled na národní literatury a jejich nadnárodní aspekty, který však nesvazuje literární vývoj a jeho přirozené tvary, pach a chuť národního prostředí

² Např. VOISINE-JECHOVÁ, Hana: *Dějiny české literatury*. Z franc. orig. Histoire de la littérature tchèque, Fayard 2001, přel. a rejstříky sestavil Aleš Haman. Praha: H & H, 2005. Viz naše pojednání: *Česká literatura a její mezinárodní souvislosti* (K českému vydání knihy Hany Voisine-Jechové *Dějiny české literatury*). Slavica Litteraria 11, 2008, č. 1, s. 107–114; *K směrově personalisticko-areálovým a komparativně kulturologickým dějinám národní literatury (Nad Ruskou moderní literaturou Milana Hraly a Dějinami české literatury Hany Voisine-Jechové)*. In: Od teorie jazyka k praxi komunikace. Sborník prací členů Katedry českého jazyka a literatury. Eds. Daniel Bína – Miloš Zelenka. České Budějovice: Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, 2007, s. 19–30; MĚŠŤAN, Antonín: *Česká literatura mezi Němci a Slovany*. Praha: Academia, 2002; Viz naši recenzi *Hořkosladký údělů zprostředkovatelů*. Slavica Litteraria, X 6, 2003, s. 177–179. Viz také komparativní aspekty v knize HRALA, Milan: *Ruská moderní literatura 1890–2000*. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova, 2007, viz naši rec.: *Ruskou moderní literaturou Milana Hraly (M. Hrala: Ruská moderní literatura 1890–2000)*. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova, 2007, 767 s.). Slavica Litteraria 11, 2008, č. 2, s. 87–98.

daného fyziognomií jazyka, výrazovými prostředky a synchronií a diachronií reality, již reflektuje.

Jinak řečeno: literární komparatistika není nehybná a ani být nemůže, neboť má vždy reagovat na pohyby samotné literatury i celé literární vědy. Současně by však měla definovat stále znovu, tedy permanentně své hranice, jinak jako disciplína přestane existovat; při naplnění tohoto axiomatu se však nesmí vzdávat svého úkolu pohlížet na celek literatury a přesahovat její národní hranice, to je její přirozenost, proto tu vlastně také je. Zde literární komparatistika proniká ze sféry vědy do výuky a metodiky. To, co dnes zvláště silně pociťujeme, jsou rozevírající se nůžky mezi Hochtheorie, teoretickými spekulacemi, často odtrženými od reálné literatury, zvláště když se příliš inspirují jinými vědami a dostatečně se nekonfrontují s vlastním objektem literární vědy – literaturou – a neschopností adeptů vědy zásadně se orientovat v čase a prostoru kultury, v jejich hermetické uzavřenosti v prostoru národní literatury: cizí i takřka domácí teorie jsou někdy mechanicky, násilně a konjunkturálně přejímány (Greenblatt, Doležel aj.), ale nikoli literární materiál: často to vypadá, že romantismus byl jen v české, slovenské, ukrajinské literatuře, nikoli tam, kde skutečně vznikl a kde se utvářel a kde nabýval prvotních podob. Právě zde je srovnávání nezbytné: jednak relativizuje hodnoty národní literatury, jednak doceňuje skutečné hodnoty, pokud tu jsou. Literární komparatistika může být lékem na baconovské idoly, tedy šalby v našem poznání, může zrealnit náš pohled na vývoj světové literatury, k níž komparatistika vlastně přirozeně vede.

Pokud jde o Ďurišinuův pokus odejít od literární komparatistiky k jiným dimenzím, které by vystoupily ze sféry literární vědy, asi jako translologie z teorie překladu, tedy do zvláštního mezivědního společenství, v daném případě např. ke kategorii meziliterárnosti, můžeme to pokládat za běžný, ale zatím nedokončený proces: zvláštní meziliterární společenství, meziliterárnost a meziliterární centrismy se stále, jaksi intuitivně, považují za součást nebo výhonek komparatistických kořenů, ale i kdyby tomu tak nebylo, nevedly tyto pokusy k dekonstruování literární komparatistiky tak, jak ji známe z minulosti a koneckonců i přítomnosti.

Cesta literární komparatistiky může tedy vést několika směry, přičemž se může měnit její podstata až k anihilaci a vzniku jiných oborů a disciplín na hranici nebo za hranicemi literární vědy. Zcela legitimní je, aby z literární komparatistiky vedly větve dál, k novým koncepcím, kde se srovnávání využívá, ale dává vznik novým konceptům, kdy se starý půdorys literární komparatistiky rozostřuje, rozplývá a postupně mizí. Současně je možné, že se literární komparatistika napíná do stran

integrací nových metod, proudění, jiných vědních disciplín, že na sebe bere podobu třeba kulturologie (cultural/culture studies), gender studies, literárněvědného feminizmu, areálových studií, srovnávací psychopoetiky, imagologie, aniž by se struktura komparatistiky zásadně měnila; jen se obohacuje. Je však jen otázka času, kdy tyto pohyby do stran naruší původní, výchozí půdorys literární komparatistiky a ona sama již ztratí svou opodstatněnost. Je to přirozený vývoj. Je tu však ještě další možnost: ponechat literární komparatistice její základní srovnávací strukturu, tedy srovnání za účelem hlubšího poznání literatury, tedy literárního textu, ničeho jiného, vytváření nových „textových kontextů“ nebo rozšiřovat komparatistiku na generální neboli uměnovědnou vtahováním jiných druhů umění. To se dělo i v genologii, ale zatím neúspěšně, neboť to naráželo na odlišnou terminologii jednotlivých uměnověd. V komparatistice je to přirozené, neboť sama literatura inspirující se jinými druhy umění k tomu přímo vyzývá. Tyto dva integrující se prameny uvnitř tradiční, klasické komparatistiky může představovat dílo Hany Voisine-Jechové. Nebereme její příklad jako jediný hodný následování, je to jen jedna z možností, jak nesesrnat nehybně na místě, ale vyvíjet se, nikoli kvapně a radikálně, ale pozvolna využívat metodologického a terminologického aparátu klasické literární komparatistiky k novému poznání. Není asi náhoda, že Hana Voisine-Jechová je nejen známá literární historička, polonistka, slavistka a komparatistka, ale také sama píše krásnou literaturu.³

Ve svých *Dějínách české literatury* nám poskytuje jak pohled zvenčí z pozice slavistky (je primárně polonistka), tak zevnitř, neboť je francouzská, ale hlavně česká bohemistka.⁴ Pohled na českou literaturu z nadhledu a odstupu ukazuje různé vývojové peripetie české literatury poněkud jinak. Autorce se již na počátku podařilo ukotvit českou literaturu v slovanských a evropských souvislostech, a to nejen tím, že ji přirozeně spojuje s christianizací a obecně s kulturou jako takovou a také s mocenskými zájmy feudálů, ale také proto, že od počátku věnuje mimořádnou pozornost její estetické funkci: tak ostatně nazývá i první část (*Na úsvitu duchovního života a estetického vědomí Čech*).

³ Viz naši recenzi *Próza dnešního času, reflexe a samota* (Hana Šánerová: *Zlomky nepravého deníku*. Nakladatelství Andrej Šťastný, Praha 2013). Almanach Nitra 2013 (14. ročník). Editori a ved. red. Jozef Vladár – Natália Muránska. Nitra: Mesto Nitra, Nitrianska odbočka Spolku slovenských spisovateľov, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2014, s. 293–296.

⁴ VOISINE-JECHOVÁ, Hana: *Dějiny české literatury*. Z franc. orig. *Histoire de la littérature tchèque*, Paris: Fayard 2001, přel. a rejstříky sestavil Aleš Haman. Praha: H & H, 2005.

Periodizaci řešila kompromisem mezi obecně kulturními a historicko-epochálními mezníky, přičemž pro drobnější úsek literárního vývoje použila výlučně nebo takřka výlučně literární kritéria. Jednotlivé části knihy jsou tedy – kromě Hamanova *Úvodního slova k překladu* a autorčiny *Předmluvy* – tyto: *Na úsvitu duchovního života a estetického vědomí Čech* (první kapitola: Pokřesťení, politické a ideologické změny, kulturní příslušnost, druhá kapitola: Od slovanské mise k husitství), *Od husitství k osvícenství* (první kapitola: Od náboženského zanícení k teologickému didaktismu, druhá kapitola: Od humanismu k manýrismu, třetí kapitola: Od baroka k osvícenství), *Od romantismu k expresionismu* (první kapitola: Od vlasteneckého a humanitního poselství k poezii existenciálního neklidu, druhá kapitola: Vlastenectví a kosmopolitismus, třetí kapitola: Duchovní hledání a ironický zmatek), *Mezi dvěma válkami (Literatura v samostatném státě)*, *Literatura po roce 1945* (první kapitola: Iluze, krize svědomí a krize hodnot, druhá kapitola: Cesta k literatuře bez ideologického omezení). Kniha francouzsko-české slavistky o české literatuře představuje skutečné dějiny české literatury na srovnávacím pozadí, psané z jednoho, kompaktního zorného úhlu, nikoli kolektivní práce, sice podrobné, ale přece jen „slepence“ různých pohledů, názorů a stylů, neboť to, že by se poměrně velká skupina lidí v zásadě shodla na pojetí české literatury i v důležitých detailech (neboť co jiného jsou detaily než často to nejpodstatnější z vývoje národní literatury), je nemožné.

Dějiny literatury představují svého druhu „filozofii“ literárního vývoje, tedy musí implicitně obsahovat i teorii literárních dějin a právě to je v knize Hany Voisine-Jechové výrazně, i když nikoli deklarativně obsaženo. Především tu vyniká zásadní teze o nesamozřejmosti existence samostatné české literatury stejně jako českého národa: „*Při setkání s českou literaturou se ihned klade otázka jejího vymezení: lze ji definovat na základě měřítek geografických, etnických nebo jazykových? Hranice země označené dnes jako Česká republika se totiž mnohokrát v průběhu staletí měnily a mnozí zdejší obyvatelé nemluvili česky. Svou kulturu tu rozvíjela německá menšina, avšak tato kultura měla často společné rysy s díly psanými česky, neboť odrážely tytéž životní podmínky a stejné duchovní aspirace. Mnoho spisovatelů, počínaje středověkem až po začátek 20. století, bylo bilingvních a někteří z nich se vyjadřovali, přinejmenším po jistou dobu a v jistých typech děl, ve dvou nebo dokonce ve třech jazycích (česky, německy, latinsky). Čeští panovníci (především ve 13. a 14. století za posledních Přemyslovců a za Karla IV.) nebo česká šlechta přijímali cizince přívětivě, a ti zase navazovali styky s domácími elitami a přispívali ke kulturnímu rozvoji země. Ve 14. století*

*přivábila vědce z různých zemí univerzita založená v Praze; svá díla psali latinsky, v jazyce, jehož používali i vzdělanci českého původu. Ve vědomí duchovní komunity této epochy mizela hranice mezi latinsky píšícími Čechy a cizinci. Kosmopolitismus na dvoře Rudolfa II. na konci 16. a na počátku 17. století posílil znovu příliv cizinců do Čech. Jejich přítomnost poznamenala zemi a naopak, česká kultura a tradice často prosytily jejich díla.*⁵

V tom je patrně síla i slabost české kulturní a duchovní komunity vůbec: její samozřejmé přesahování a její nesamozřejmá, přesně vymezená identita. Mohli bychom říci, že české země mají z hlediska duchovní kultury jako součást střední Evropy tytéž vlastnosti jako celý tento kulturně geopolitický areál: spojovat, postupovat a prolínat, integrovat, při veškerém „stýkání a potýkání“ spíše tolerantně přistupovat, i když právě to bylo v průběhu dějin nesčetněkrát napadáno a porušováno, až nakonec ve 20. století vyústilo v dramatických a tragických událostech obou světových válek a totalitních režimů. Myslím, že tato koncepce české literatury ji ukazuje v reálném světle nezasaženém idealizací nebo umělými expurgacemi všelikého druhu jako těžce utvářenou, ale snad právě proto nepopíratelnou hodnotu: současně buduje pojetí vývoje české literatury jako relativně kompaktní a transcendingující s kořeny v evropských tradicích, v kulturně jazykovém specifiku a v přesazích, jež sytily evropskou kulturu od raného středověku až po dnešní dobu, ovšem různým způsobem a s různou intenzitou. Oproti některým dřívějším koncepcím pokládá za další vrchol české literatury dobu barokní zcela v souladu s dnešním poznáním a ukazuje na vývoj k osvícenství: postihuje tím dynamické pnutí, které nabízelo alternativu „měkkého“ osvícenství, stejně jako „měkkého“ romantismu, jež by tolik nepopíraly předcházející vývoj, a my víme, že spodním proudem tu kontinuita přerušena stejně zcela nebyla.⁶

Literární komparatistika se tu stala zcela v tradičním duchu nástrojem literárněhistorické koncepce přesně podle modelu, jenž jsme výše nastínili jako takřka ideální. Dějiny literatury však s sebou nutně nesou otázku po hodnotě literárního procesu, samotné literatury a jednotlivého literárního artefaktu. To je další poloha literární komparatistiky, na niž se tu v řadě různých metodologií a modelů někdy zapomíná.⁷ Srovnává-

⁵ Ibidem, s. 9.

⁶ Viz naši recenzi *Česká literatura a její mezinárodní souvislosti (K českému vydání knihy Hany Voisiné-Jechové Dějiny české literatury)*. *Slavica Litteraria* 11, 2008, č. 1, s. 107–114.

⁷ Viz naše studie a recenze: GRÜBEL, Rainer Georg: *Literaturaxiologie. Zur Theorie und Geschichte des ästhetischen Wertes in slavischen Literaturen*. Wies-

ní je důležitým hodnototvorným aktem: to vyplývá ze samotné podstaty komparace, jíž je hlubší poznání literárního díla a literárního procesu, především však jako estetického fenoménu. Podobnosti a rozdíly tématu a tvaru nesou s sebou ve svém týlu axiologické momenty jako axiomata. Skutečné hodnoty se – na druhé straně – dají získat jen cestou srovnávání, na jehož základě se dochází k obecnějším polohám literárního vývoje. Teprve konfrontací různých hodnot lze dojít k reálné hodnotě jednotlivých artefaktů nebo celé národní literatury i nadnárodních literárních celků.

baden: Harrassowitz Verlag, 2001. Opera Slavica 12, 2002, č. 3, s. 43–44; *Jazyk literárního díla jako axiologický nástroj: román Jurije Bondareva Bermudský trojúhelník (K životnímu jubileu prof. Jána Doruly)*. In: Život slova v dejinách a jazykových vztáchoch. Na sedemdesiatiny profesora Jána Doruly. Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2003, s. 265–278; *Pronikavá a nápaditá literární věda ze Slovenska: problém reprezentace, spekulace a rozpětí*. (K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry 90. rokov 20. storočia. Zborník materiálov z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou, konaného v dňoch 22. – 23. 5. 2002 v Prešove. Vedecký red. Ján Sabol, výkonná red. Marta Součková. Prešov: Náuka, 2004). Slavica Litteraria, X 8, 2005, s. 229–230; *Souvislosti dnešní české a slovenské prózy a jedna provokativní marginálie (Vino z hroznů Ladislava Štáidla)*. In: K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry po roku 1989. Red. Marta Součková. Prešov: Filozofická fakulta, 2006, s. 237–250; *Axiologie starší literatury: komentáře a úvahy k jedné knize* (Marta Kerulová: Hodnotové aspekty staršej literatúry. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra slovenskej literatúry, 2009). Slavica Litteraria X 13, 2010, č. 1–2, s. 136–138; *Několik axiologických problémů v literární historii*. In: Příspěvky k mezinárodní teorii literatury. Ed. Jaroslav Kovář. Brno: Barrister&Principal, 2012, s. 119–133; *Hloubka románu a problém hodnoty*. Sovětská literatura 1985, č. 6, s. 242–244; *Hodnoty a literatura*. Universitas 1988, č. 5, s. 16–22; *Vývoj literatury jako předávání hodnot (V. G. Odínokov: Poetika ruských pisatelej XIX v. i literaturnyj progress. Novosibirsk 1987)*. Československá rusistika 1989, č. 4, s. 231–233; *Nezbytná změna a trvání na hodnotách*. In: Litteraria Humanitas VI, 1998, Alexandr Veselovskij a dnešek, s. 7–10; *Hodnoty, hodnocení a souvislosti v literární historii: ruská literatura v zrcadle několika přehledových a slovníkových kompendií a v pojetí českého Slovníku ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů*. In: Philologica LVII, Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, s. 211–221; *Hodnoty a hodnocení znovu v kurzu (Literatura w kregu wartości. Materiały z VI sesji z cyklu „Świat jeden, ale nie jednolity“*. Bydgoszcz 21–23 października 2002 roku. Pod redakcją i ze wstępem Lidii Wiśniewskiej. Bydgoszcz 2003). Opera Slavica 14, 2004, č. 3, s. 51–52; *Oči toho druhého („Cizinci“ v národních literaturách jako pramen hodnoty a vývojový impuls)*. In: Slavista s duší básníka. Sborník k sedmdesátinám Ivana Dorovského. Brno – Boskovice: Společnost přátel jižních Slovanů – Albert, 2005, s. 43–54; *Hodnoty a rovnost v literatuře. Dvě knihy a jejich inspirativní hodnota*. Studia Balcanica Bohemo-Slovaca VI, sv. 2. Sekce literárněvědná a kulturologická. Sekce jazykovědná. Příspěvky prezentované na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. 4. 2005.

To se může dít i v rozšířených podobách odlišných od klasické komparatistiky nebo i rámci, jenž je tradiční, tedy kontaktologická, genetická, tematologická nebo morfologická a typologická.

Je pravděpodobné, že budoucnost literární komparatistiky spočívá právě v této heterogenitě, polyfunkčnosti a pluralitě přístupů, rozpětí, nikoli v zavrhování starého a jeho nahrazování novým. Bylo by to proti charakteru spekulativních věd, k nimž věda literární a tím i literární komparatistika v její generální nebo kulturologické, kognitivní nebo areálové podobě patří. Nic, co do ní bylo vloženo, nelze zcela zatratit, spíše integrovat do nových celků, ale současně nechat je fungovat samostatně jako alternativu. Literární komparatistika jako souhrn postupů a modelů bádání, které mají společný cíl, tedy hlubší poznání literatury v různých jejích souvislostech, může být dostatečně volným rámcem, jenž by nebyl omezující, ale současně měl své hranice, které ji nerozmnývají, nedekonstruují a nedestruují. Současně z toho vyplývá i povaha literární komparatistiky i to, čím už literární komparatistika nezvládá být.

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Ústav slavistiky FF MU, Brno

ivo.pospisil@phil.muni.cz

Red. Václav Štěpánek. Brno: Ústav slavistiky FF MU – Historický ústav AV ČR – Matice moravská, 2006, s. 757–767; *Jazyk, hodnota a významová hloubka literárních textů (Dva spřažené ruské příklady)*. In: Preklad a tlmočenie 7. Sociokultúrne aspekty prekladu a tlmočenia: prítomnosť a budúcnosť. Zborník prednášok. Banská Bystrica, 3. 5. 2006. Eds. Ján Viličkovský – Anita Hutková. Banská Bystrica: Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2006, s. 147–163; *Tradiční a konzervativní hodnoty v literatuře konce 20. a počátku 21. století*. In: Slovo – obraz – zvuk I. Literárnovedné štúdie. Ed. Marta Kerul'ová. Nitra: Filozofická fakulta, Katedra slovenskej literatúry, 2008, s. 91–102; *Literární komparatistika, areálová/kulturní studia, teorie literárních dějin a problém hodnoty v současné literárněvědné praxi*. Opera Slavica 2009, č. 1, s. 20–33; *The Problem of Value and Equality in Comparative Literary Studies: the Past and the Present (Some Comments on the Conception of „Area Value“)*. In: The Horizons of Contemporary Slavic Comparative Literature Studies. Ed. Halina Janaszek-Ivaničková. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2007, s. 39–49.